

Mr. sc. Josip Pavliček*
Dr. sc. Tajana Ljubin Golub**
Mirjana Kondor Langer, dipl. krim.***

KRIMINOLOŠKE I KRIMINALISTIČKE KARAKTERISTIKE UBOJSTAVA I POKUŠAJA UBOJSTVA POLICIJSKIH SLUŽBENIKA

U radu se analiziraju neke od važnijih općih karakteristika počinjenja kaznenih djela ubojstava i pokušaja ubojstva policijskih službenika. Poseban naglasak stavljen je na karakteristike žrtava i karakteristike počinitelja kako bi se pronašli rizični čimbenici koji dovode do počinjenja takvih kaznenih djela. Tako identificirani čimbenici i okolnosti znatno mogu pridonijeti predviđanju preventivnih mjera koje bi smanjile broj stradanja policijskih službenika i težinu posljedica.

UVOD

Od policijskih službenika očekuje se da i pod okolnostima kada postoji opasnost za njihovo zdravlje ili čak život obavljaju svoj posao. Zbog te činjenice zanimanje policijskog službenika ubraja se među najrizičnija zanimanja.¹ Iako je njihova temeljna zadaća štititi druge, nerijetko su i oni sami objektom napada iz različitih motiva. Napadi na policijske službenike najozbiljnija su ugrožavanja sigurnosti. Gotovo sve države posebno štite svoje službenike pro-

* Mr. sc. Josip Pavliček, viši predavač na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu

** Prof. dr. sc. Tajana Ljubin Golub, izvanredna profesorica na Učiteljskoj akademiji u Zagrebu

*** Mirjana Kondor Langer, dipl. krim., policijska službenica za krvne delikte u PU zagrebačkoj

¹ Istraživanje Davisa provedeno u Texasu (SAD) to i potvrđuje. Na prvom mjestu po broju usmrćenih službenika na radnom mjestu su šerifi, sudski izvršitelji i drugi pravosudni djelatnici (44,4 muških djelatnika na 100.000 zaposlenika godišnje), slijede vozači taksija kojih je ubijeno 36,9 na 100.000 zaposlenika godišnje, dok su na trećem mjestu policijski službenici i detektivi kojih je ubijeno 25,7 na 100.000 zaposlenika godišnje. Davis, H.: Workplace Homicide of Texas Males, American Journal of Public Health, vol. 77, no. 10, 1987., str. 1291. Na slične rezultate upozorava Prenzler u studiji smrtnih posljedica policijskih službenika u Queenslandu, Australija. Prenzler, T.: A Situational Study of Police Deaths on Duty in Queensland, Current Issues in Criminal Justice, vol.18, no. 1, 2005.

pisivanjem posebnih kaznenih djela za napade na njih, a osobito kada je riječ o najtežim napadima koji su usmjereni na njihovo usmrćenje. Za takva kaznena djela u pravilu su zapriječene vrlo visoke kazne. Ubojstva i pokušaji ubojstva policijskih službenika u znatnoj mjeri utječu i na subjektivni osjećaj sigurnosti građana. Takvi događaji izazivaju uznemirenje građana i osobitu pažnju medija. Osim uznemirenja građana izazivaju i reakcije unutar policijskih redova. Javlja se osjećaj solidarnosti i u pravilu su svi vrlo zainteresirani za razrješenje tih kaznenih djela, a osobito za uhićenje počinitelja.

S obzirom na to možemo govoriti o specifičnim kriminološkim karakteristikama počinjenja, ali i specifičnostima kriminalističkog istraživanja konkretnih kaznenih djela. Bit će važno, osim općih okolnosti počinjenja tih kaznenih djela, sagledati i karakteristike policijskih službenika kao žrtava kaznenih djela, ali i karakteristike počinitelja najtežih oblika napada na policijske službenike.

Na sličan način problemu su pristupali znanstvenici iz drugih zemalja koji su se bavili pitanjima ubojstava policijskih službenika. Tako su Kaminski i Marvell, analizirajući ubojstva policijskih službenika u Americi u periodu 1850.-1998. godine, uočili dva osobito rizična razdoblja s više od 100 ubojstava policijskih službenika godišnje, i to u periodu od 1918. do 1934. odnosno od 1969. do 1981. godine, povezujući to s prohibicijom odnosno porastom uživanja heroina.² Daljnja istraživanja Kaminskog bila su orijentirana na analizu ekonomskih čimbenika, koje smatra glavnim uzročnicima ubojstava policijskih službenika. Tako nalazi da je rizik od počinjenja ubojstva policijskih službenika veći u okruzima u kojima stanovnici imaju manja primanja, gdje je veći stupanj siromaštva i nezaposlenosti.³ Brown i suradnici analizirali su kriminološke karakteristike 226 ubojstava policajaca na području Velike Britanije (Bedfordshire, Greater Manchester i South Yorkshire),⁴ dok su Lichtenberg i Smith detaljnije istraživale okolnosti stradavanja policijskih službenika tijekom upravljanja cestovnim prometom koje je i u SAD jedan od njihovih najrizičnijih poslova.⁵

² Kaminski, R. i Marvell, T.: A Comparison of Changes in Police and General Homicides: 1930-1998., *Criminology*, vol. 40, num. 1, 2002.

³ Kaminski, R.: *Assessing the County – Level Structural Covariates of Police Homicides*, *Homicide Studies*, vol.12, Sage publications, 2008.

⁴ Brown, B. i dr.: *Assaults on the Police Officers: An examination of the circumstances in which such incidents occur*, *Police Research Series, Paper 10*, Home Office Police Department, London, 1994.

⁵ Lichtenberg, I. D. i Smith, A.: *How dangerous are routine police – citizen traffic stops? A research note*, *Journal of Criminal Justice* 29/2001., str. 419-428,

1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je sagledavanje kriminoloških i kriminalističkih karakteristika ubojstava i pokušaja ubojstva policijskih službenika.

Uzorak čine sva ubojstva i pokušaji ubojstva policijskih službenika tijekom obavljanja policijskih poslova počinjena u razdoblju 1.1.1998. - 31.12.2009. na području Republike Hrvatske. Ukupno je analizirano 88 kaznenih spisa sastavljenih tijekom kriminalističkog istraživanja navedenih kaznenih djela (policijski spisi). Prijašnja razdoblja nisu analizirana s obzirom na to da su policijski službenici bili aktivni sudionici vojnoredarstvenih operacija tijekom kojih ih je velik broj smrtno stradao. Okolnosti ratnog okružja u znatnoj bi mjeri narušile karakteristike takvih kaznenih djela s obzirom na to kada se ona čine u mirnodopskom razdoblju.

Za potrebe istraživanja konstruiran je poseban anketni upitnik koji je sadržavao 101 varijablu podijeljenu u nekoliko cjelina: vrsta kaznenog djela, vrijeme počinjenja, mjesto počinjenja, druga kaznena djela za koja je počinitelj prijavljiv, sredstvo kojim je počinjeno kazneno djelo, način počinjenja, žrtva kaznenog djela, provođenje službene radnje, oprema policijskog službenika, počinitelj kaznenog djela, struktura kriminalističkog istraživanja ubojstva.

2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

2.1. Opće karakteristike počinjenja ubojstava i pokušaja ubojstva policijskih službenika

U analiziranom razdoblju, tijekom dvanaest godina (1998.-2009.), izvršeno je 8 ubojstava i 80 pokušaja ubojstva policijskih službenika tijekom njihova obavljanja policijskih poslova. Sukladno očekivanju, znatno je veći udio pokušaja ubojstva (90,91%) nego dovršenih ubojstava (9,09%).

Udio ubojstva policajaca u ukupnom broju ubojstva u RH kreće se od 0% do najviše 2,73%, a prosječno iznosi 0,92%. Suprotno tome, prosječni udio pokušaja ubojstva policijskih službenika u ukupnom broju pokušaja ubojstava je 5,69%. Najznačajnija odstupanja bilježimo 2006. i 2007. godine kada je taj udio bio i blizu 13%.

Tablica 1.

Udio ubojstava i pokušaja ubojstva policijskih službenika
u ukupnom broju ubojstava i pokušaja ubojstva⁶

God.	Ubojstva (ukupan broj u RH)	Pokušaji ubojstva (ukupan broj u RH)	Ubojstva policijskih službenika	Udio ubojstava policajaca u ukupnom broju (%)	Pokušaji ubojstva policijskih službenika	Udio pokušaja ubojstva policajaca u ukupnom broju pokušaja (%)
1998.	111	170	0	0	4	2,35
1999.	104	148	0	0	5	3,37
2000.	95	161	0	0	3	1,86
2001.	83	157	0	0	3	1,91
2002.	80	148	1	1,25	8	5,40
2003.	101	127	2	1,98	4	3,14
2004.	78	124	1	1,28	5	4,03
2005.	73	133	2	2,73	4	3,00
2006.	71	125	0	0	16	12,80
2007.	65	124	0	0	16	12,90
2008.	70	107	1	1,42	8	7,47
2009.	43	127	1	2,32	4	3,14

Podaci pokazuju da je na godišnjoj razini ravnomjerna distribucija po mjesecima ($hi^2 = 6.636$, $df = 11$, $p = 0.828$), jednako kao i na tjednoj razini gdje također nema statistički značajne razlike u broju počinjenih kaznenih djela u pojedine dane tjedna ($hi^2 = 3.955$, $df = 6$, $p = 0.683$). To upućuje da uočena odstupanja u broju počinjenih kaznenih djela ne daju osnova za zaključivanje o znatnijoj ugroženosti u pojedinim razdobljima ili danima.

Za obavljanje policijskih poslova i potencijalnu ugroženost policijskih službenika osobito je važno analizirati vrijeme tijekom dana kada su ubojstva i pokušaji ubojstva policijskih službenika počinjeni. Pokazalo se da postoji statistički značajna razlika u broju kaznenih djela na štetu policijskih službenika počinjenih u različita doba dana ($hi^2 = 18.023$, $df = 4$, $p = 0.001$). Najmanje kaznenih djela ubojstva i pokušaja ubojstva počinjeno je tijekom prijedpodnevnih sati. Najznačajniji broj najtežih napada na policijske službenika počinjen je tijekom večernjih i noćnih sati (69,32%).

Ukupno 60% dovršenih ubojstava počinjeno je u vremenu od 18:00 do 24:00 sata. O toj činjenici potrebno je voditi računa prilikom organizacije obavljanja

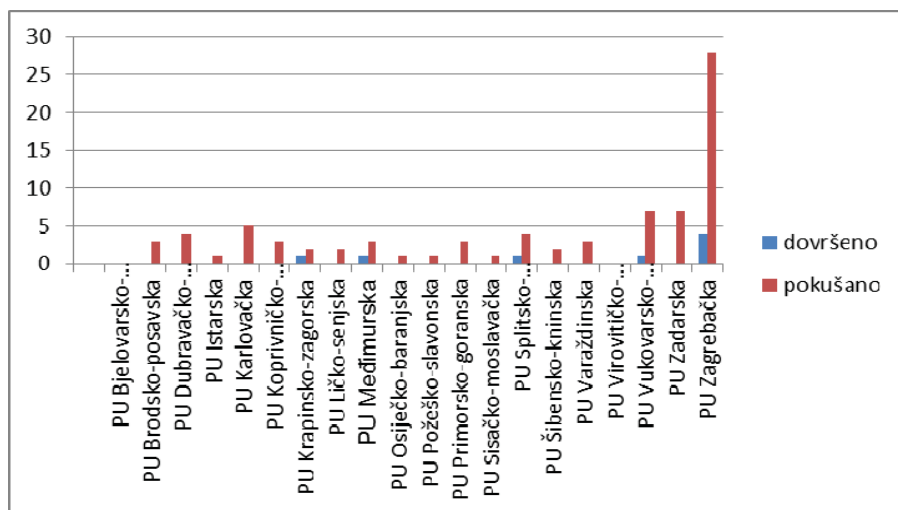
⁶ U tablici je prikazan broj događaja tijekom kojih je u pojedinim događajima bilo više oštećenih policijskih službenika pa je ukupni broj žrtava 119.

poslova na područjima policijskih postaja, osobito na teritorijalnim sektorima. Pri tome će biti važna opremljenost zaštitnom opremom policijskih službenika i broj policijskih službenika u ophodnji, ali i taktika obavljanja pojedinih poslova (osobito uzimajući u obzir postupanja na otvorenim prostorima, ulici, u ugostiteljskim objektima) koji su se pokazali kao posebno rizični. Očekivano je značajan broj kaznenih djela (24 kaznena djela ili 27,27%) počinjen u večernjim i noćnim satima u petak i subotu. Karakteristično je da su petkom i subotom tijekom prijepodnevnih i podnevnih sati počinjena tek 3 kaznena djela.

Promatramo li gdje je na području Republike Hrvatske počinjeno najviše takvih kaznenih djela, nalazimo da su najugroženiji policijski službenici u Policijskoj upravi zagrebačkoj na čiju štetu je počinjeno 36,36% ubojstava i pokušaja ubojstva. U dvije policijske uprave, PU bjelovarsko-bilogorskoj i PU virovičko-podravskoj nije u dvanaestogodišnjem razdoblju zabilježen niti jedan pokušaj ubojstva ili ubojstvo policijskog službenika.

Grafikon 1.

Analizirana kaznena djela po policijskim upravama

Promatramo li ugroženost na razini policijskih postaja, među najugroženijima su policijski službenici IV. PP Zagreb na čiju štetu je počinjeno 8 kaznenih djela, što čini 9,1%; potom policijski službenici PP Zadar na čiju štetu je počinjeno 5 kaznenih djela, što čini 5,7%, dok su po 4 analizirana kaznena djela počinjena na području PP Sesvete, PP Karlovac i II. PP Zagreb.

Navedeni podaci upućuju na posebno intenzivnu ugroženost pojedinih područja u Republici Hrvatskoj, što može biti kriterij za prioritarno poduzimanje preventivnih aktivnosti upravo na tim područjima, kako policijskih uprava tako

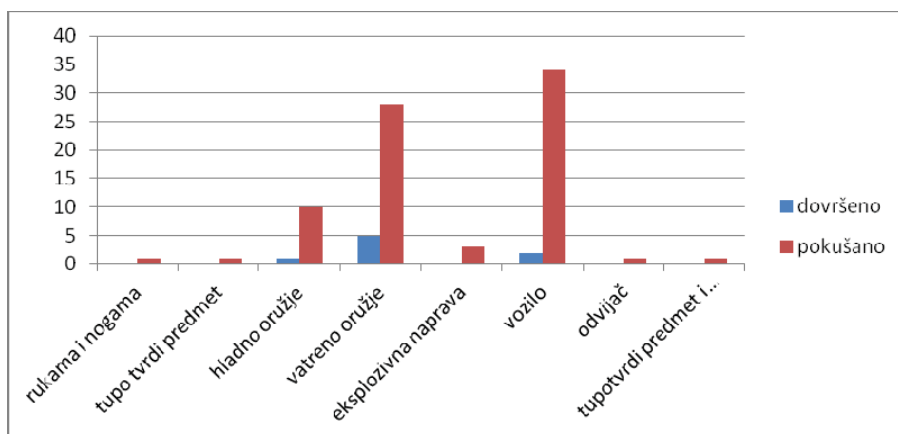
i policijskih postaja. Međutim, promatramo li poblize lokacije na kojima su počinjena analizirana kaznena djela, vidimo da ih je 51,1% počinjeno na ulici, 10,2 % u stanu ili kući počinitelja i 8% u ugostiteljskim objektima.

Zanimljive povezanosti nalazimo analizom poblize oznake mjesta počinjenja i doba dana kada su kaznena djela počinjena. Iz nje vidimo da je 77,77% svih analiziranih kaznenih djela koja su počinjena na ulici počinjena u večernjim i noćnim satima. Takav trend nalazimo i kod ugostiteljskih objekata kao mjesta počinjenja. Svih 7 kaznenih djela (ubojstva i pokušaja ubojstva) koja su počinjena u njima počinjeno je u večernjim i noćnim satima. Suprotno tome, kako policijski službenici u pravilu ne ulaze u noćnim satima u stambeni prostor počinitelja, ubojstva i pokušaji ubojstva policijskih službenika u takvim se prostorima događaju tijekom dana i djelomično u večernjim satima.

Važan je element počinjenja kaznenog djela i sredstvo počinjenja. Vidimo da je najučestalije sredstvo počinjenja, koje je korišteno u 40,9% slučajeva, bilo osobno vozilo kojim je upravljao počinitelj. Vozilo je kao sredstvo počinjenja ubojstva bilo korišteno u dva od osam kaznenih djela (25%). Međutim relativno češće je, u 42,5% slučajeva, vozilo korišteno kao sredstvo za počinjenje pokušaja ubojstva policijskih službenika. Takvi podaci, ako njima dodamo i podatak da upravljanje cestovnim prometom zauzima 22,7% svih poslova tijekom kojih su počinjena analizirana kaznena djela na štetu policijskih službenika, upućuju na potrebu dodatne edukacije i osposobljavanja policijskih službenika u obavljanju tih poslova. Pri tome je posebno potrebno voditi računa o samozaštitnom ponašanju policijskih službenika (njihovoj vidljivosti u prometu, taktičkom postavljanju, odabiru pogodne lokacije za zaustavljanje vozila i dr.).

Grafikon 2.

Sredstvo počinjenja

Policijski službenici koji obavljaju poslove vezane uz upravljanje cestovnim prometom trebaju voditi računa o tome da je motorno vozilo iznimno pogodno sredstvo kojim se mogu nanijeti teške, pa i smrtonosne ozljede.

Oni su vrlo često nezaštićeni i izloženi takvim prometnim sredstvima kojima mogu upravljati osobe pod utjecajem alkohola, ili drugih opojnih sredstava, traženi kriminalci ili osobe koje u vozilu mogu imati za njih inkriminirajuće predmete. Dakle, prilikom svakog zaustavljanja motornog vozila ili u sličnim situacijama policijski službenik treba poći od pretpostavke da se osoba koja upravlja takvim vozilom neće zaustaviti, odnosno da će poduzeti radnje kako bi preplašila, omela ili čak namjerno ozlijedila policijskog službenika. Slični rezultati dobiveni su studijom koja je izučavala napade na policijske službenike u tri regije u Velikoj Britaniji (Bedfordshire, Greater Manchester i South Yorkshire). Naime, od 17% policijskih službenika koji su tijekom napada zadobili teže ozljede preko polovine zadobiveno je od vozila tijekom upravljanja cestovnim prometom.⁷

Lichtenberg i Smith u svom su istraživanju⁸ čak pokušale odrediti koliki je rizik, odnosno vjerojatnost da će policijski službenik biti usmrćen vozilom tijekom obavljanja poslova upravljanja cestovnim prometom pa su pronašle u razdoblju 1988.- 1997. godine da se takav rizik kreće od niskog 1988. i 1990. godine, kada je na svakih deset milijuna zaustavljanja vozila u prometu bio jedan usmrćeni policijski službenik, pa sve do visokog rizika 1991. godine kada je jedan policijski službenik bio usmrćen na svakih 4,6 milijuna zaustavljanja vozila u prometu. Prosječno, to za navedeno razdoblje iznosi po jedan usmrćeni policijski službenik na 6,7 milijuna zaustavljenih vozila.

U ukupnom broju analiziranih kaznenih djela na drugom mjestu po učestalosti korišteno je vatreno oružje. Na tako visok udio vatrenog oružja u sredstvima počinjenja ubojstava i pokušaja ubojstva policijskih službenika utječe sigurno i poratno razdoblje. U 5 od 8 dovršenih ubojstava policijskih službenika (62,5%) korišteno je vatreno oružje isto kao i u 35% pokušaja ubojstva.

Zanimljivo je vidjeti koje su vrste i modeli vatrenog oružja pritom korišteni. Na prvom mjestu ističe se automatska puška M70, cal.7,62 mm, kojom je počinjeno 11,36% ubojstava i pokušaja ubojstva policajaca. Upravo udio vojnog automatskog oružja govori u prilog tezi o utjecaju poratnog razdoblja na dostupnost sredstva za počinjenje takvih kaznenih djela. Slijede pištolji različitih marki, modela i kalibara. Njima je počinjeno 22,7% analiziranih kaznenih djela.

Važno je napomenuti da je u 12 slučajeva počinitelj uz vatreno oružje kojim je počinio analizirano kazneno djelo imao i drugo oružje koje nije upotrije-

⁷ Brown, B. i dr., op. cit. (bilj. 7), str. 5.

⁸ Lichtenberg, I. D. i Smith, A., op.cit. (bilj. 8), str. 424.

bio. U 5 slučajeva oružje je imao uza se, a u šest slučajeva na nekom drugom mjestu, dok je u jednom slučaju drugo oružje imao uza se i na drugom mjestu. Radilo se uglavnom o vatrenom oružju, dok je u jednom slučaju još imao uza se nož. Drugo oružje uglavnom je držao u svom domu.

Istraživanje je potvrdilo također općepoznata stajališta o opasnosti dostupnosti ilegalnog oružja među građanima, naime, kao što se i moglo očekivati, visokih 30,68% analiziranih kaznenih djela počinjeno je oružjem koje je počinitelj ilegalno posjedovao. Promatramo li to u okviru ukupno korištenog vatrenog oružja, vidimo da je 81,8% takvog oružja bilo ilegalno.⁹ Takvi podaci upućuju na potrebu poduzimanja preventivnih akcija koje imaju cilj smanjenje količine ilegalnog oružja u posjedu građana.

Nadalje je analizirano jesu li policijski službenici tijekom napada nosili zaštitnu opremu. U tom smislu pronađeno je da policijski službenici – žrtve u 81,5% slučajeva nisu imali nikakvu posebnu zaštitnu opremu, dok je samo 9 policijskih službenika imalo na sebi balistički prsluk. Za 13 policijskih službenika iz promatranih predmeta ne vidi se jesu li imali zaštitnu opremu. Kod 12 policijskih službenika, odnosno kod 10,1%, posebna zaštitna oprema umanjila bi posljedice koja je nastupila počinjenjem kaznenog djela ubojstva i pokušaja ubojstva. Od ukupno 12 policijskih službenika – žrtava kod kojih bi zaštitna oprema smanjila težinu posljedice, kod njih 11 odnosno 9,2% pomogao bi balistički prsluk. S obzirom na korištena sredstva počinjenja, vidimo da je vrlo bitna zaštitna oprema policijskih službenika koja bi mogla spriječiti njihovo stradavanje ili umanjiti posljedice. Istraživanja su također pokazala da je vjerojatnost smrtnog stradavanja od vatrenog oružja američkih policijskih službenika koji ne nose balistički prsluk 14 puta veća od onih policijskih službenika koji ga nose.¹⁰

Osim toga rezultati mjera (edukacija, ne samo novih policijskih službenika već i onih s dužim radnim stažem, adekvatno opremanje policijskih službenika i poduzimanje znanstvenih i stručnih istraživanja na tom području) koje su poduzimale vladine agencije u SAD ranih sedamdesetih godina prošlog stoljeća, kada je ubijeno više od 150 policijskih službenika godišnje, pokazali su da se na takav način može znatno smanjiti broj ovakvih kaznenih djela.¹¹

⁹ U tom smislu Mustard je istraživao povezanost liberalnijih zakona koji dopuštaju nošenje oružja za samozaštitu građanima i ubojstva policajaca te došao do rezultata da ne postoji povezanost između tih dviju varijabli. Mustard, D.: *The Impact of Gun Laws on Police Death*, Journal of Law and Economics, The University of Chicago, 2001.

¹⁰ Mayhew, C.: *Protecting the Occupational Health and Safety of Police Officers*, Trends & Issues in Crime and Criminal Justice, Australian Institute of Criminology, 2001., str. 2.

¹¹ Batton, C. i Wilson, S.: *Police Murders, An Examination of Historical Trends in the Killing of Law Enforcement Officers in the United States, 1947 to 1998*, Homicide Studies, vol. 10, num. 2, 2006., str. 86.

2.2. Karakteristike žrtava – policijskih službenika

U 88 analiziranih kaznenih predmeta ukupno je oštećeno 119 policijskih službenika. U najvećem broju slučajeva (79,54%) došlo je do ozljeđivanja jednog policijskog službenika, u 10,22% slučajeva došlo je do ozljeđivanja dvojice policijska službenika, a u 4,54% slučajeva ozljeđena su po četiri policijska službenika.

Žrtve analiziranih kaznenih djela bili policijski službenici muškog spola, dok je samo u jednom slučaju žrtva bila policijska službenica (pokušaj ubojstva). Na tu činjenicu može imati utjecaja njihov bitno manji udio u ukupnom broju policijskih službenika, ali i njihova izloženost u svakodnevnom obavljanju policijskih poslova. U ukupnom broju žrtava kaznenog djela ubojstva i pokušaja ubojstva najzastupljenija dobna skupina policijskih službenika je od 30 do 35 godina s udjelom od 26,05%, nakon čega slijedi dobna skupina od 25 do 30 godina s udjelom od 21,84%. Upravo je ta dobna skupina i najzastupljenija u radnoj populaciji policijskih službenika tako da su ti podaci i očekivani.

Policijski službenici te dobne skupine sudjeluju najviše i u obavljanju neposrednih operativnih poslova tijekom kojih može doći do počinjenja takvih kaznenih djela. Čak 76,47% žrtava su policijski službenici koji svoje poslove obavljaju u policijskim postajama, a to je i očekivano s obzirom na to da su oni najviše prisutni na terenu i najviše dolaze u kontakt s građanima.

U prilog takvom zaključku govore podaci iz kojih se vidi da je u ukupnom broju žrtava relativno najviše zastupljeno policijskih službenika pripadnika temeljne policije sa 44,54%, nakon čega slijede policijski službenici prometne policije s udjelom od 15,13%.¹²

Neke studije koje su proučavale napade na policijske službenike pronašle su povezanost između karakteristika žrtava – policijskih službenika i samih napada. Tako su napadani češće policijski službenici koji su mlađi, niže rangirani, bolje educirani i koji imaju manje radnog iskustva. Za razliku od toga, nije potvrđena povezanost između težine odnosno tjelesne konstitucije s napadima na policijske službenike.¹³ Do sličnih rezultata došli su Kaminski i Sorensen.¹⁴

¹² Brown također nalazi još i veći udio uniformirane policije među žrtvama kaznenih djela. Tako uniformirana policija, uključujući i prometnu policiju, sudjeluje sa 78% u ukupnom broju napadnutih policijskih službenika. Nakon toga slijede službenici kriminalističke policije s udjelom od 10%. Brown, B. i dr., op. cit. (bilj. 7), str. 12.

¹³ Ellis, D. i dr.: Injuries to police officers attending domestic disturbances: An empirical study, *Canadian Journal of Criminology*, 1993., str. 157.

¹⁴ Kaminski, R. i Sorensen, D.: A Multivariate Analysis of Individual, Situational and Environmental Factors Associated with Police Assault Injuries, *American Journal of Police*, vol. 14, no. 3/4, 1995.

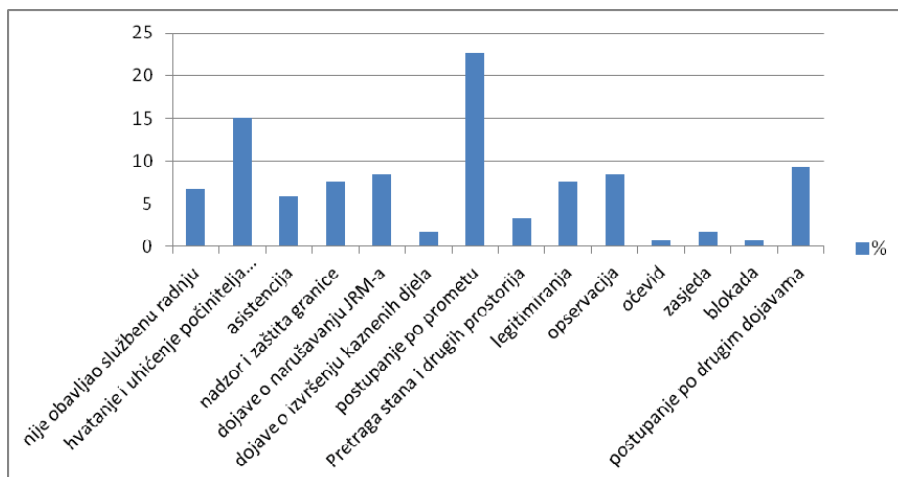
Iako je riječ o vrlo teškim kaznenim djelima, 45,4% policijskih službenika tijekom počinjenja nije bilo ozlijeđeno. Od ukupnog broja, 28 policijskih službenika zadobilo je po jednu ozljedu, a više ozljeda zadobilo je 37 policijskih službenika. Ukupno je 17 policijskih službenika ipak zadobilo ozbiljnije ozljede (teške tjelesne ozljede, teške i po život opasne ozljede i smrtonosne ozljede), što čini udio od 14,3%. Od trojice policijskih službenika koji su zadobili teške i po život opasne ozljede jedan je tijekom liječenja od posljedica napada i preminuo, tako da je ukupno smrtno stradalo osam policijskih službenika.

Ako razmatramo poznanstvo policijskog službenika – žrtve i počinitelja, od ukupno 119 žrtava njih 103, tj. 86,55% nije se poznavalo s počiniteljem kaznenog djela na njihovu štetu. Od ukupno 119 žrtava kaznenog djela ubojstva i pokušaja ubojstva, 67 policijskih službenika, tj. 56,3% nije se branilo od počinitelja bilo zato što nisu bili u mogućnosti (42%) ili nisu pravovremeno reagirali (14,3%), dok je u 43,7% slučajeva policijski službenik – žrtva pružio otpor, bilo verbalni i fizički ili samo fizički.

Prilikom počinjenja kaznenog djela ubojstva i pokušaja ubojstva na štetu 107 policijskih službenika (89,91%) počinjenju navedenih kaznenih djela bile su nazočne druge osobe.¹⁵ Relativni udio osoba koje su prilikom počinjenja navedenih kaznenih djela priskočile u pomoć policijskim službenicima iznosi 26,8%, dok su relativno najviše policijskom službeniku – žrtvi pokušali pomoći drugi policijski službenici (26,05%), a jednom policijskom službeniku – žrtvi pokušao je pomoći građanin.

Grafikon 3.

Službena radnja koju je obavljao policijski službenik

¹⁵ Građani, drugi policijski službenici ili građani i policijski službenici.

Od ukupno 119 policijskih službenika – žrtava njih 109, tj. 91,6%, stradalo je tijekom obavljanja svojih policijskih poslova i ovlasti odnosno tijekom radnog vremena, dok je 10 policijskih službenika oštećeno kaznenim djelom ubojstva i pokušaja ubojstva izvan radnog vremena. Možemo vidjeti kako je najviše policijskih službenika, čak njih 15, nastradalo u prvom satu, jednako kao i nakon 6 do 9 sati provedenih na poslu.

Relativno najviše policijskih službenika – žrtava (27%), kako se vidi i prije, stradalo je prilikom kontrole vozila i vozača odnosno tijekom postupanja u prometu. Sljedeća situacija po stradanju policijskih službenika je hvatanje i uhićenje počinitelja kaznenog djela s udjelom od 15,1%, a nakon toga stradavanje prilikom pružanja intervencija pri narušavanju javnog reda i mira. Ellis i dr. u svojoj su studiji utvrdili da je postupanje policijskih službenika u slučajevima nasilja u obitelji vrlo rizično u smislu ozljeđivanja policijskih službenika, no stupanj rizika ipak je manji od postupanja u slučajevima razbojništava, uhićenja i prijevoza uhićenih osoba.¹⁶

Tijekom provođenja službene radnje relativni udio u ukupnom broju stradanja policijskih službenika – žrtava približno je jednak i kod reaktivnog i kod proaktivnog postupanja¹⁷ te iznosi 49,6% odnosno 41,2%, dok je udio policijskih službenika – žrtava koji su stradali provodeći službenu radnju prema neposrednoj zapovijedi nadređenog službenika iznosio 2,5%.

Većina kaznenih djela počinjena je situacijski (76,1% slučajeva), dakle počinitelj se nije posebno pripremao ili planirao počinjenje kaznenog djela. Samo je u 6,8% slučajeva zabilježeno planiranje i pripremanje ubojstva, i to u smislu nabave oružja za počinjenje kaznenog djela, sačekivanja policijskog službenika ili odlaska kući po oružje kojim se napalo policijskog službenika.

2.3. Karakteristike počinitelja

U počinjenju analiziranih kaznenih djela ubojstva i pokušaja ubojstva na štetu policijskih službenika sudjelovalo je ukupno 93 počinitelja, 82 počinitelja (88,2%) počinila su kazneno djelo samostalno, dok je u 5 slučajeva kaznenih djela ubojstva i pokušaja ubojstva u počinjenju sudjelovalo po 2 počinitelja.

U ukupnom udjelu svih počinitelja relativni udio onih koji su odmah otkriveni, odnosno onih čiji je identitet odmah nakon počinjenja kaznenog djela bio poznat policijskim službenicima, iznosi 58,1%. Nakon dodatnog

¹⁶ Ellis, D. i dr., op. cit. (bilj.16), str. 162.

¹⁷ Reaktivno i proaktivno postupanje odnosi se na inicijativu policijskih službenika u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti. Proaktivno postupanje usmjereno je na predviđanje problema, otklanjanje opasnosti, prevenciju štetnih i težih posljedica, dok je reaktivno postupanje usmjereno na počinjena kaznena djela i prekršaje.

kriminalističkog istraživanja otkriveno je 36,6% počinitelja, a njih 5 do danas su ostali nepoznati. Ukupno 3 počinitelja su nakon počinjenja kaznenog djela počinila samoubojstvo. Počinitelji su u pravilu bili muškog spola (97,8%), dok je relativni udio počiniteljica u ukupnom broju počinitelja iznosio 2,2% (dvije počiniteljice).

Promatramo li dobnu strukturu počinitelja, nalazimo da je najviše počinitelja bilo u dobi od 21 do 31 godine (34,4%). Nakon njih slijede počinitelji u dobi od 30 do 40 godina s relativnim udjelom od 22,6%, a potom počinitelji u dobi od 40 do 50 godina s relativnim udjelom od 21,5%. Najveći broj počinitelja, i to njih 86%, u vrijeme počinjena kaznenog djela bili su hrvatski državljani, dok ih je troje imalo dvojno državljanstvo, a njih pet su bili strani državljani.

Ostale socio-ekonomske varijable pokazuju da su počinitelji slabo obrazovani, najviše ih je završilo srednju školu ili gimnaziju, s relativnim udjelom od 43%, nakon njih slijede počinitelji koji imaju NSS odnosno završenih 8 razreda osnovne škole s relativnim udjelom od 24,7%. U vrijeme počinjenja kaznenog djela 57% ih nije bilo u bračnoj zajednici, za razliku od 32,3% počinitelja koji su bili u braku odnosno 7,5% počinitelja koji su bili u izvanbračnoj zajednici. Relativno najviše počinitelja kaznenog djela živjelo je u kućanstvu (kući ili stanu) s roditeljima ili rodbinom (38,7%) dok ih je nešto manje, 31,2%, živjelo u vlastitom kućanstvu.

S obzirom na stupanj urbanizacije mjesta prebivališta, 57% počinitelja u vrijeme počinjenja kaznenog djela živjelo je u mjestu koje je sjedište općine, dok je njih 29% živjelo u mjestu koje je sjedište županije. Relativno najmanje počinitelja s udjelom od 5,4% u vrijeme počinjenja kaznenog djela živjelo je izvan Republike Hrvatske, dok jedan počinitelj nije imao mjesto stalnog boravka. ($hi^2= 101,24$, $df=4$, $p=0.001$)

Najveći broj počinitelja kaznenih djela ubojstava i pokušaja ubojstva na štetu policijskih službenika bavio se uslužnim poslovima (29%), među kojima je najviše bilo počinitelja koji su bili djelatnici (16,1%) te vozači i kuhari (4,3%). Nakon uslužnih zanimanja slijede tehnička zanimanja s relativnim udjelom od 23,6%.

U vrijeme počinjenja kaznenog djela 48,4% počinitelja bilo je pod utjecajem različitih opojnih sredstava, u čemu je veći dio onih koji su bili samo pod utjecajem alkohola (35,5%) od onih počinitelja koji su bili pod utjecajem opojnih droga (8,6%).

S obzirom na kooperativnost počinitelja tijekom kriminalističkog istraživanja u pogledu davanja obavijesti o počinjenom kaznenom djelu, relativno najviše (31,2%) počinitelja nije željelo iskazivati o okolnostima počinjenja kaznenog djela za koje ih se sumnjicalo, dok je 19 počinitelja, odnosno 20,4%, u potpunosti okolnosno priznalo počinjenje kaznenog djela. Približno podjednak broj počinitelja tijekom kriminalističkog istraživanja djelomično je priznao počinjenje kaznenog djela za koje se sumnjicalo (15,1%).

Počinitelji ubojstava i pokušaja ubojstva policijskih službenika u preko 50% slučajeva prije su bili prijavljivani za kaznena djela i/ili prekršaje. Tako je za 38,7% počinitelja utvrđeno da su i prije prijavljivani za kaznena djela, a dodatnih 10,8% i za kaznena djela i za prekršaje. U ukupnom broju počinitelja relativni udio počinitelja koji nisu prije prijavljivani kao počinitelji kaznenih djela i/ili prekršaja iznosi malo više od $\frac{1}{4}$ ukupnog broja počinitelja, odnosno 28%. Relativno najmanje počinitelja kaznenih djela ubojstava i pokušaja ubojstva prije je prijavljivano samo za prekršaje (2,2%).

Analizirana kaznena djela karakterizira relativno učinkovito provođenje kriminalističkog istraživanja, naime 45,2% počinitelja uhićeno je odmah na mjestu počinjenja kaznenog djela ili neposredno nakon počinjenja. Naknadno ih je uhićeno 44,1%, dok su tri počinitelja nakon počinjenja djela počinila samoubojstvo, a jedan je počinitelj smrtno stradao tijekom uhićenja. Do sada 5 počinitelja nisu uhićena, jer nisu otkrivena, a jedan počinitelj nije uhićen jer je u bijegu.

Najveći broj počinitelja, čak njih 59,1%, tijekom uhićenja nije pružao otpor, dok je 31,2% počinitelja u trenutku uhićenja pružalo bilo pasivan bilo aktivan otpor. Nad ukupno 47 počinitelja uporabljena su sredstva prisile, i to nad 22 počinitelja uporabljena su sredstva za vezivanje, dok je nad 18 počinitelja uporabljena tjelesna snaga u kombinaciji sa sredstvima za vezivanje. Prilikom uhićenja 4 počinitelja uporabljeno je vatreno oružje.

Analizom motiva koji su doveli do počinjenja ubojstava i pokušaja ubojstva policijskih službenika u znatnoj mjeri (88,1% slučajeva) dominira izbjegavanje kaznene i/ili prekršajne odgovornosti počinitelja. Do počinjenja je dolazilo u takvim slučajevima povezano s provođenjem ili pokušajem provođenja neke od službenih radnji prema počinitelju kada bi oni u pravilu radi izbjegavanja kontakta s policijskim službenicima posezali za uporabom sile. Između ostalih motiva nalazimo u nekoliko slučajeva napade od strane duševno bolesnih osoba, ali i zbog različitih oblika osvete policijskom službeniku (uglavnom zbog prije poduzimanih radnji prema počinitelju).

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Iako razina ugroženosti policijskih službenika nije na razini nekih drugih zemalja, uočava se prostor za dodatno smanjivanje broja ubojstava odnosno smanjivanje broja i težine posljedica pokušaja ubojstva policijskih službenika, osobito kada je riječ o kaznenih djelima počinjenim tijekom upravljanja cestovnim prometom.

Rezultati rada upućuju na važnost i nužnost poduzimanja specifičnih preventivnih mjera: poboljšanja osobne opremljenosti policijskih službenika (naročito kod događaja tijekom kojih dolazi do uporabe vatrene oružja),

edukacije i stručnog usavršavanja o taktičkim aspektima obavljanja policijskih poslova i provođenju policijskih ovlasti, posebno tijekom obavljanja poslova upravljanja cestovnim prometom, odnosno propisivanja hodograma postupanja za najrizičnije policijske poslove. Usporedo s tim potrebno je poticati programe kojima je cilj smanjenje dostupnosti ilegalnog oružja, ne samo zbog ugroženosti policijskih službenika već i zbog ukupnog poboljšanja stanja sigurnosti građana.

Ovakav prikaz fenomenologije najtežih napada na policijske službenika daje temelje za provođenje dodatnih istraživanja kojima će se produbiti spoznaje o pojedinim rizičnim čimbenicima i na takav način dublje ući u etiologiju nasilničkog ponašanja počinitelja.

LITERATURA

1. Batton, C. i Wilson, S.: Police Murders, An Examination of Historical Trends in the Killing of Law Enforcement Officers in the United States, 1947 to 1998, *Homicide Studies*, vol. 10 num. 2, 2006., str. 79-97.
2. Brown, B. i dr.: Assaults on the Police Officers: An examination of the circumstances in which such incidents occur, *Police Research Series, Paper 10*, Home Office Police Department, London, 1994.
3. Davis, H.: Workplace Homicide of Texas Males, *American Journal of Public Health*, vol.77, no.10, 1987.
4. Ellis, D. i dr.: Injuries to police officers attending domestic disturbances: An empirical study, *Canadian Journal of Criminology*, 1993.
5. Kaminski, R.: Assessing the County – Level Structural Covariates of Police Homicides, *Homicide Studies*, vol.12, Sage publications, 2008.
6. Kaminski, R. i Marvell, T.: A Comparison of Changes in Police and General Homicides: 1930-1998, *Criminology*, vol. 40, num. 1, 2002.
7. Kaminski, R. i Sorensen, D.: A Multivariate Analysis of Individual, Situational and Environmental Factors Associated with Police Assault Injuries, *American Journal of Police*, vol. 14, no. 3/4, 1995.
8. Lichtenberg, I. D. i Smith, A.: How dangerous are routine police – citizen traffic stops? A research note, *Journal of Criminal Justice* 29/2001., str. 419-428.
9. Mayhew, C.: Protecting the Occupational Health and Safety of Police Officers, *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice*, Australian Institute of Criminology, 2001.
10. Prenzler, T.: Towards Prevention: A Situational Study of Police Deaths on Duty in Queensland, *Current Issues in Criminal Justice*, vol. 18, no. 1, 2005.

Summary

CRIMINOLOGICAL AND CRIMINAL CHARACTERISTICS
OF MURDER AND ATTEMPTED MURDER OF POLICE OFFICERS

This paper analyses some of the significant general characteristics of committing the criminal offences of murder and attempted murder of police officers. Special stress is placed on the characteristics of the victims and the perpetrators in order to identify risk factors which lead to the commission of such crimes. The thus identified factors and circumstances may significantly contribute to designing preventive measures which could reduce the number of police officers who are killed or injured, and which could mitigate the consequences of these crimes.